

Posudek vedoucího diplomové práce **Roman Sidor, Kupecká čest na Starém Městě pražském v manuálech staroměstského desetipanského úřadu z let 1623-1661**, Praha 2025, FHS UK.

Diplomová práce Romana Sidora je věnována cti v prostředí měšťanů, resp. řemeslníků a především kupců na Starém Městě pražském v 17. století. Skupinou, která ve stavovské, resp. korporativní společnosti definovala postavení jednotlivce a od níž se odvíjela čest držitelů měšťanského práva, byl cech; cech kupců proto stojí v centru Sidorovy pozornosti jak v teoretické, tak v analytické části práce. Autor si klade především otázky týkající se cti, resp. počestnosti ve vztahu k úvěru, dluhu a jeho splácení mezi obchodníky. Konkrétněji mu jde o to ukázat, jaký charakter měla čest v městské/kupecké komunitě, přičemž na základě současného bádání předpokládá, že představovala hodnotu sama o sobě a nebyla pouze kulturní „obálkou“ univerzálního usilování o zisk. Obchodnickou čest vztahuje také k urážkám na cti, ovšem ne vždy ústrojně, jak se projevuje již v úvodních pasážích (s. 13).

Jakkoliv je třeba vyzdvihnout, že Sidor ke zpracování historického tématu přistupuje prostřednictvím antropologických konceptů cti a kultury vůbec, není teoretický výklad (2.1 Kultura, čest a antropologie) vždy souvislý – není jasný výběr konkrétní literatury, resp. spojitost např. mezi seuxálně konotovanou ctí ve Středomoří, kulturou hanby v Japonsku a obchodnickou ctí v raněnovověké Praze. I část o dluhu (2.2) je místy nespojitá – do výkladu, vycházejícího z Graebera, je tak vložen Aristoteles a Hannah Arendtová. Stejně tak má pasáž Dluhy, obchod a morálka (2.3) roli pouze kontextovou, neboť lichvou či „caritas“ v náboženském rámci se autor ve výzkumné části nezabývá. Celkově působí teoretická část dojmem jisté „sešivanosti“, místy (s. 16-18) je také přetížena dlouhými citacemi a parafrázemi. Sidor sice z takto reprodukováné sekundární literatury nestaví vlastní koncept předmoderního kupeckého úvěru a cti, nicméně hodlá její teze prověřovat na svém materiálu (mj. převaha úvěru v době míru a přímých transakcí v době válek, s. 18). I další výklad je místy nesoustředěný, těkavý a utíká od tématu jednotlivých kapitol – v kapitole 4 o cti a trestním právu se tak najednou objeví pasáž o pořadí cechů ve veřejných průvodech a o Wintera opřený odstavec o nepočestných činnostech (s. 33). Hned poté není zřejmé, jak „nářek chlapstvem“, jež měl sloužit obraně šlechtického statusu, souvisí s měšťanskými obchodníky. Samu kapitolu 4 je již nicméně možno chápat jako analytickou – autor rozebírá hlavně sankce za urážky na cti v Koldínových Právech městských. Klíčové je

přítom zjištění, že v případě nesplácení dluhu dobové právo připouštělo veřejné zpochybnění dlužníkovy cti, tedy že čest a úvěrová spolehlivost byly propojené (s. 37).

Autor dále pracoval především s manuály staroměstského desetipanského úřadu, kterými se před ním zabýval Jindřich Šebánek, o jehož monografii se Sidor významně opírá. Na detailně reprodukováném případě pohledávky Adama Laubského za Matyášem Festou z konce 40. let 17. století (s. 45-52) pisatel demonstruje spletnost úvěrových vztahů nejen mezi měšťany a současně prokazuje i vlastní dobrou orientaci v tomto typu pramene a jeho jazyce. Na dalších, různě dochovaných případech pak Sidor ukazuje různé způsoby vymáhání nebo širěji vyrovnávání dluhů mezi pražskými měšťany. (Celkově autor prostudoval dle vlastních slov více než 900 sporů z let 1623-1661.)

Případy, kdy věřitelé vymáhali dluhy, zapsané přímo do městských knih, však nejsou ve studované době dokumentované natolik podrobně, aby bylo možno posoudit, jak významný byl závazek ctí a vírou, resp. zda šlo jenom o běžnou dobovou formulaci (Sidor navíc uvádí jen jeden takový příklad). Totéž platí pro označení „pocitivý“ („urozený a statečný“) v tituluře osob v úvěrových vztazích – ani zde nemůžeme na základě Sidorova diplomového výzkumu říct, zda se za ním skrývá nějaký specifický koncept cti. Autor pouze obecně konstatuje, že pokud obchodník nesplácel své závazky, porušil tím i závazek „cti a víry“ (sankcionovaný i Koldínem), a byl pro to stíhán, stával se nedůvěryhodným a zhoršoval své postavení. To, že předmoderní řemesla, resp. cechy včetně kupců byla (deklarativně) společenstvími počestných mužů, je vyvozováno převážně na základě sekundární literatury. Desetipanské manuály ani jiné studované pražské prameny dopad případného nesplácení dluhů na čest a status kupců v komunitě neumožňují posoudit jinak než ve velmi obecné rovině.

Pro výstavbu textu v analytické nebo řekněme pramenné části platí totéž, co pro předchozí kapitoly – výklad není zcela systematický, ale spíše asociativní; po roli cti v úvěrových závazcích zde Sidor přechází k sociálnímu statusu a nobilitacím, aby opřen o Braudela skončil u terminologie předmoderních obchodníků (s. 61-63). Tato roztěkanost ztěžuje sledování autorovy argumentace; v závěru k tomu přistupuje dojem opakování, jisté tautologičnosti a dedukování role cti mezi staroměstskými kupci z obecných poznatků o přemoderní městské společnosti. Byť text neobsahuje jazykové, potažmo gramatické chyby, z formálního hlediska by bylo možné vytknout některé nepravé vazby či nenáležitě lexikum („vývoj postojů k penězům jakožto spravedlivého platu“, s. 4; „Čest jedince byla ovlivňována i činy svých

kolegů“, s. 14; „Jako hlavní důkazní materiál ... byly ... zejména řezané cedule“, s. 40), ojedinele lze nalézt výrokově nepřesné tvrzení: „Lidé dodnes provozují své obchody na základě asymetrické informovanosti, jinými slovy každý může znát v době jednání informace, které jsou druhé straně skryty“, s. 67 (pokud může informace znát každý, pak i druhá strana). Obchodník (a spisovatel) Daniel Defoe je v práci vytrvale jmenován jako Dafoe. Konečně bychom mohli fakticky podotknout, že ritualizovaný šlechtický duel není možné srovnávat se souboji měšťanů (v opilosti, s. 15).

Zhodnotíme-li souhrnně diplomovou práci Romana Sidora, pak na otázku po souvislosti dluhu a kupecké cti neposkytlo studium desetipanských manuálů bohužel téměř žádnou odpověď; pisatel sám to připouští již na s. 28, v závěru práce však poukazuje na to, že spory o čest mohou být zachyceny spíše v knihách svědomí, ale z jiného období. Dále se zde na jedné straně konstatuje, že „kupecká čest je spíše cechovní ctí všech ‚pocitivých‘ měšťanských obchodníků“, na druhé straně se připouští, že nesplácené úvěru, poskytnutého „pode ctí a věrou“ se cti, resp. důvěryhodnosti individuálních dlužníků mohlo dotknout (s. 67), na s. 68 se dokonce kategoricky píše „[z]a porušování závazků, jež byly uzavřeny ‚pod ctí a vírou‘, hrozila dokonce okamžitá ztráta cti a prohlášení za osobu zlopověstnou“, aniž by proto však práce přinášela konkrétní doklady. Nabízí se proto toto tvrzení rozvést při obhajobě.

Sporné je i to, nakolik k interpretaci kupecké cti v předmoderní Praze přispěly citované kulturněantropologické koncepty (na nepřenositelnost japonské sebevraždy jako způsobu očištění cti podle Benedictové do křesťanské raněnovověké Evropy poukazuje sám autor, s. 59). Na základě studia pří o dluhy práce také do jisté míry relativizuje Graeberovu provokativní představu, „že splácení dluhů je z ekonomického hlediska vlastně neudržitelný projekt, protože věřitel svou půjčkou do určité míry vždy riskuje, nebo že věřitel si měl lépe prověřit důvěryhodnost svého dlužníka“ (s. 55). S ohledem na vymáhání dluhů jako pevnou součást práva a administrativy moderních společností je taková relativizace poměrně snadné tvrzení. Na všudypřítomnost úvěru ukazují nejenom desetipanské manuály, ale i z českých zemí i práce o úvěrování předbělohorskou nižší šlechtou či o hospodaření velkostatků, takže můžeme říct, že dluhy byly konstitutivní součástí předmoderní ekonomiky. Zda se mezi staroměstskými kupci počítalo s tím, že část dluhů zůstane tak jako tak nesplacená (a Graeberova teze by tedy do jisté míry platila), může být rovněž předmětem obhajoby. Přínos práce k studiu cti ve městech raného novověku, které se po boomu v německojazyčné historiografii 90. let 20. století v jisté podobě dostal i do dějepisectví českojazyčného, je tedy

limitovaný. Autor sice využívá širokou paletu domácího i zahraničního bádání i klasické práce ekonomické historie a kulturní antropologie, jeho vlastní originální příspěvek, vzešlý mj. z aplikace těchto teorií, však v práci zřetelně pojmenován není. Dáno to může být jistě i tím, že extenzivně studované prameny se až v průběhu výzkumu ukázaly být takového typu, že na vstupní otázky neposkytují odpověď. S ohledem na rozsáhlou heuristiku, která ve textu přesto došla jistého uplatnění, doporučuji předloženou diplomovou práci k důkladné obhajobě a hodnotím ji ještě jako **dobrou (3)**.

Praha, 27. 1. 2025

Pavel Himl